

STADSVKERKENNINGEN TILBURG met foto's

Verslag ronde 12, gelopen 17 september 2020.

Broekhovenseweg Westzijde Oude Hilvarenbeekseweg Westzijde, Berglandweg, Groenewoudstraat, Zuivelstraat Oostzijde, Bloemisterijstraat Oostzijde. Ezelvense Akkers Ringbaan Zuid Zuidzijde.

Voordat we het verhaal van deze stadsverkenning beginnen een korte algemene inleidende uitleg.

De wandelingen worden steeds gelopen door Ton Goossens, Ad van Eijck en George Bedaux. Ad maakt foto's van de panden, George beschrijft de wandelingen en Ton schuift de foto's in de tekst van George.

We hebben het over **HIP**panden; HIP staat voor Heemkunde Inventarisatie Project. Wij geven een pand een HIPstatus als het geen gemeentelijk- of rijksmonument is maar wij (Ton, Ad, en George) het wel monumentwaardig vinden.

We hebben het regelmatig over het Bouwarchief. Vanaf 1906 is de gemeente Tilburg begonnen met het registreren van alle te bouwen en te verbouwen werken. In het bouwarchief zijn alle bouwvergunningen met bijbehorende tekeningen van nieuwbouw en verbouwingen bewaard. Rond 2000 is dit papieren archief ook digitaal in te zien. Van panden die voor 1906 gebouwd zijn staat in het bouwarchief dus geen informatie over de bouw zelf ter beschikking, wel informatie over verbouwingen van die panden die na 1906 hebben plaatsgevonden.

Wij hebben het over **verbeterpunten**: dat zijn plekken die wij van een niet aanvaardbare kwaliteit vinden.

We citeren met regelmaat uit:

'Het Tilburg e.o. van Architect Jos. Donders geschreven door Donders' kleinzoon Wout van Bommel.

De BONAS publicatie 'Jos. Bedaux architect (1910- 1989)', geschreven door Christel Leenen. De serie 'moNumenten' in Tilburg, deel 1, (nr 1 tm 100), 2 (101 tm 200) en 3 (201 tm 300) van de Heemkundekring Tilborch.

'Tilburg in 94 stadsverkenningen' behandelt alle huizen en gebouwen van Tilburg. De nieuwe wijken De Blaak, Tilburg Noord en de Reeshof zijn in deze publicatie niet meegenomen evenals de voormalige gemeentes Berkel Enschoot en Udenhout.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze stadsverkenning mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, scans, opnamen of enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het redactieteam van het redactieteam dat bestaat uit George Bedaux, Ad van Eijck en Ton Goossens.

We beginnen deze wandeling vandaag aan de zuidkant van de kruising Ringbaan-Zuid Broekhovenseweg en bekijken dan daar de westkant van de Broekhovenseweg, de oneven kant.

Broekhovenseweg 223-215

Nr. 215, 217, 219 en 221 zijn in 1910 als drie woningen en een winkelhuis met bakkerij gebouwd in opdracht van de erven M.J. Blous. Op nr. 217 kunnen we nog zien hoe er dat toen uitgezien moet hebben. Het raam was op de tekening van toen zes ruits en had luiken. In het mansardedak zat in de steile kant een klein dakkapelletje. Nr. 215 had ook rechts zijn voordeur maar die is in 1965, toen de gevel opgetrokken werd, naar de andere kant verhuisd. Ook de gevel van 219 is opgetrokken. Het bouwarchief meldt niet wanneer. Wij denken dat het rond 1970 gebeurd moet zijn. Dan volgt op 221 het winkelhuis. De poort die we nu zien zat er ook al in in 1910. Links naast de poort had je het zesruits woonkamerraam dan de voordeur en daar weer links van het winkelraam met een T-indeling. Deze eenlaagse gevel met mansardekap bleef tot 1929 in beeld. In dat jaar gaf bakker Poos architect F.P. J. Ruts opdracht te gevel op te trekken. Ruts had ongeveer in dezelfde tijd op Broekhovenseweg 250 een fraai horecapand gebouwd. Hier zien we aan de bovenkant van de gevel dezelfde beëindiging met gevelpannen en ook hier heeft een dakdekker bij later onderhoud deze gevelpannen afgedekt met een daktrim en dakbedekking. De vier ramen op de tweede laag zijn onveranderd gebleven maar de gevel aan de onderzijde is in 1968 weer gewijzigd. De deur die Ruts in het midden had gesitueerd werd toen naar rechts verplaatst. Later zijn de stijlen in het bovenlicht naar beneden doorgetrokken waarschijnlijk toen het winkelhuis enkel een woonbestemming kreeg.

Broekhovenseweg 223

Nr. 223 is rond de vorige eeuwwisseling gebouwd. Ook als eenlaags huis met mansardekap. In 1928 bouwt bierbottelaar A. de Jong in zijn tuin een bierbottelarij en trekt tegelijkertijd zijn gevel op. Het ontwerp is van C.J.H. van

Domburg. Het pand krijgt dan ongeveer het huidige aanzicht. De dakkapel is van later: 2008.

Ook 225 was van oorsprong een eenlaags pandje: mansardekap, raam en deur. Het pand kreeg in 1977 zijn gevelverhoging, toen nog met kale ramen. De dakkapel dateert hier van 2009.

Ook 227 was een lage woning. In 1937 verbouwt kleermaker L. van Vliet hier zijn kapsalon. In 1967 wordt het pand verbouwd tot woning en krijgt het de huidige opgetrokken gevel.

De buurman op nr. 229 doet in 1977 hetzelfde maar dan met puien van geanodiseerd aluminium.

Broekhovenseweg 235-231

Nr. 231, 233 en 235 hebben een gezamenlijke geschiedenis. Tot 1933 waren het drie eenlaagse woningen gebouwd rond 1900. In 1933 verbouwt J. Couwenberg de drie woningen tot twee woningen en een winkelhuis. Nr. 231 is dan het winkelhuis. In 1964 verbouwt Mevrouw van Vliet haar kapsalon tot winkel. In 1975 wordt het winkelhuis woning en rond 1990 krijgt het pand de huidige gevel. Nr. 233 was dus in 1933 nog een zelfstandige woning. Wat er gebeurd is zien we in het bouwarchief van 235. In 1958 worden twee woningen die al opgetrokken gevels hebben samengevoegd tot één winkelhuis en krijgt het pand ongeveer het huidige uiterlijk. In 1970 laat C. van Kappel het winkelhuis verbouwen tot koffiehuis. Nu is er een tattoowinkel gevestigd.

Ook 237 en 239 zijn één pand geworden: 237. Ook hier was er eerst sprake van twee eenlaagse woningen van rond 1900. In 1975 zijn ze samengevoegd en in 1992 hebben ze de huidige gevel gekregen.

Broekhovenseweg 241

Nr. 241 en 243 zijn ook rond 1900 gebouwd, eenlaags met mansardekap. Op nr. 241 komen we in het bouwarchief in 1925 de naam van voerman A.J. van de Hout tegen. Hier is bij het optrekken van de gevel nog veel van de oude gevel in het zicht gelaten. Bij nr. 243 is dat niet het geval. Hier is de woning in 1929 door koopman J.P. de Kort verbouwd tot winkelhuis. Toen is ook de gevel die we nu zien gebouwd. De ramen waren toen wat anders ingedeeld.

Op nr. 245, dat ook aanvankelijk een eenlaags pand is geweest, heeft heel lang bakker van Dijk gezeten. In 1926 laat hij achter zijn winkel een loods bouwen. In 1929 wordt de gevel tweelaags en in 1960 wordt de gevel geheel vernieuwd en drielaags gemaakt en krijgt ongeveer het huidige uiterlijk, een ontwerp van W.M.N. van Lieshout uit Helmond. Nog tot 1972 komen we de naam van Van Dijk tegen in het archief. Daarna vestigt zich in het pand een cafetaria.

Broekhovenseweg 249-253

Nr. 247, 249 en 251 zijn rond 1900 als drie woningen gebouwd. Op 247 komen we in 1927 de naam van fabrieksarbeider Joh. van Beurden tegen. In 1999 wordt hier de gevel opgetrokken. Van nr. 249 treffen we geen informatie in het bouwarchief aan en dat kan kloppen want de woning ziet er nog onverbouwd uit. Bij nr. 251 lijkt dat ook het geval te zijn. Hier is alleen een dakkapel in het gevelbeeld verschenen en dat is in 1934 gebeurd.

Broekhovenseweg 253

Nr. 253, het hoekhuis is vaak verbouwd en aangebouwd. Al in 1923 wordt het pand verbouwd tot winkelhuis. In 1932 wordt het pand samen met negen panden verderop in de straat nieuw gebouwd. S. Konings is de architect.. Het is dan weer woonhuis. De opdrachtgever van dit bouwplan is slager A. v.d. Pas. Wandelgenoot Ton merkt op dat de gevel in Vlaams verband is gemetseld. Ik

kom verder in het archief nog de naam tegen van kruidenier A.H. van Loon (1948). In 1960 kreeg het pand van C.H. Vroom de huidige gevel.

J Truyenlaan 4-12

We gaan rechtsaf de Jan Truijenlaan in. Links begint op nr. 4 een reusachtig bouwplan dat hier gerealiseerd is in 1953, het plan 'Broekhoven' Hier zijn parallel aan de Broekhovenseweg tussen de Jan Truijenlaan in het noorden en het Pater van de Elzenplein in het zuiden aan een zestal straten 168 woningen, 6 winkelwoningen en 2 bovenwoningen gebouwd, alle in de sociale huursector, in opdracht van Publieke Werken Tilburg naar een ontwerp van de architecten Ir. G. Beekers en F. van Meerendonk. We gaan het zien.

Het plan begint op nr.4. Twee ramen rechts in de gevel hebben in 1991 een andere indeling gekregen. De oorspronkelijke indeling zien we rechts bij de twee ramen boven de onderdoorgang.

J Truyenlaan 6

Voordat we de onderdoorgang onder door gaan kijken we even naar nr. 6, 8, 10 en 12. Ook hier zijn de raamindelingen niet meer de originele. De ramen in het ongeschilderde deel van de gevels hadden ook de vierdeling die we net in de ramen boven de onderdoorgang zagen, De schoorstenen zijn van het dak verdwenen.

Ds Kopstr 4-38

We gaan onder de opgetilde woningen door en komen in de Dominee Kopstraat. In de onderdoorgang zien we de voordeuren van nr. 1 en 2. Maar de straat valt tegen. Hier staan alleen garages, bergingen schuttingen en tuinmuren van de huizen aan de Broekhovense weg (links) en de Dr. P. van Hoekstraat (rechts). Bomen verzachten gelukkig de omstandigheden.

Ds Kopstr 3

Aan het eind van de straat zien we weer een onderdoorgang maar met een onverwachte vormgeving. Met afgeschuinde hoeken en links en rechts aparte voetgangersonderdoorgangen die aan de bovenkant enigszins getoogd zijn. Tegen de gevel zijn grijze platen aangebracht. Het dak heeft een ruime overstek gekregen en onder de goot zien we nog 'ouderwetse' klossen.

Ds Kopstr 3A

We gaan er onderdoor en zien aan het Pater van den Elsenplein terug kijkend dezelfde gevel, aan beide zijden geflankeerd door de gevels van winkelhuizen. Rechts Pater van den Elsenplein 1 en 2 en links 3, 4, 5 en 6.

P vd Elsenplein 4-6

Het poortgebouw ziet er nog ongeveer uit zoals in 1953, maar de gevels van de woningen 4, 5 en 6 hebben niet zo lang geleden een flinke metamorfose ondergaan. De gevels die oorspronkelijk al voor een deel wit geschilderd waren hebben nu in het travee van de voordeur een stuukwerk bekleding gekregen waardoor dat deel van de gevel is gaan risaliseren.

Het bouwarchief laat me weten als ik het adres Dominee Kopstraat 3 intik - de woning die zijn voordeur heeft in de onderdoorgang- dat het hier gaat om een ander bouwplan dan het 176 woningenplan waarover we het net hadden. Dit bouwplan omvat 188 woningen, een iets ander aantal, maar de andere gegevens blijven hetzelfde: bouwjaar 1953, Publieke Werken als opdrachtgever en Ir. G. Beekers en F. van Meerendonk als architecten.

Voordat we rechtsaf gaan kijken we even verder naar de gevels van nr. 7 tm 12 die dezelfde zijn als 4, 5 en 6. Ook hier vallen de klossen onder de goten op.

Dr P v Hoekstr 18-8

We gaan de Dr. P. van Hoekstraat in. Links en rechts rijen even hoge woningen, daken zonder schoorstenen en dakkapellen, geen klossen.

Dr P v Hoekstr 46-28

De kopwoningen zijn ongeschilderd gelaten.

Dr P v Hoekstr 37

Dr P v Hoekstr 12

De linkerwoningen hebben een verticaal risaliserende strook die oorspronkelijk ongeschilderd zal zijn geweest en nu grijs is geverfd. De ramen zijn hier kaal gemaakt. Oorspronkelijk zullen ze vierruits geweest zijn.

Aan de overkant geen risaliserende stroken. Hier zijn ter compensatie (?) later grijs geverfde plinten aangebracht. Vijf bomen zorgen voor het groen.

Links 24 woningen, nrs. 47 tm 1 en rechts 48 tm 2. Op het eind van de straat wordt ze aanzienlijk smaller en krijgen de woningen andere gevels. Het travee van de gekoppelde voordeuren is hier wit geschilderd. Het andere travee risaliseert en is ongeschilderd gelaten. Ook hier waren de vensters in het ongeschilderd deel oorspronkelijk in vieren gedeeld.

J Truyenlaan 24-14

We lopen de straat uit en steken de Jan Truijenlaan over en kijken vandaar naar de overkant. Daar zien we links de woningen Jan Truijenlaan nrs. 8, 10 en 12 en rechts zes woningen nrs. 14 tm 24, een iets ander type dan we net zagen met weer wisselende stroken, geverfd en ongeverfd. Ook hier waren de ramen in het ongeschilderd deel oorspronkelijke in vieren gedeeld.

Ook de volgende zes woningen, nrs. 26 tm 36, die helemaal identiek zijn, bekijken we van hier uit. Het zijn alle woningen van het 176-woningenplan. Dan gaan we tussen de nrs. 24 en 26 weer links af de Dr. Lovinkstraat in. Het eerste dat opvalt is dat er slechts één boom in de straat staat.

Dr Lovinkstr 2-8

Ook hier een straat die zich na vier huizen verbreed, na de gevel van nr. 8.

Dr Lovinkstr 8 Dk

Op de zijgevel die hierdoor in het zicht komt is door Gé Hurkmans (1911- 1984) een mooie muurschildering aangebracht. Aan de linkerkant zien we woningen die na hun gevelrenovatie een heel ander gezicht hebben gekregen. De vier ramen die oorspronkelijk in de baksteen gevel minder opvielen hebben nu doordat hun travee gestuukt is ongevraagd extra aandacht gekregen. Bovendien wordt het een zelfstandig element in de gevel, los van het andere deel van de woning. Alle ramen in de gevels hebben overigens hun oorspronkelijke indeling in grote lijnen behouden.

Dr Lovinkstr 11-27

Aan de rechterkant zien we andere gevels. Hier is het vlak tussen twee voordeuren en de hoge ramen er boven gestuukt. De zes 'kijkgaten' die vroeger in de baksteen waren opgenomen krijgen door het omgevende witte stuukwerk een extra accent. Ook hier zijn de ramen qua indeling weinig afwijkend van de oorspronkelijke uitvoering. Alle woningen zijn gebouwd in het kader van het 188-woningenplan van PW en Ir. G. Beekers en F. van Meerendonk. De woningen hebben hier hun schoorstenen behouden. Het betreft de volgende adressen: links nrs. 2 tm 44, 22 woningen, en rechts nrs. 1 tm 47, 24 woningen.

P vd Elsenplein 13-18

We gaan het Pater van den Elsenplein weer op. Rechtsaf. Daar zien we een vervolg van de woningen die we hier eerder zagen, nrs. 13 tm. 18. Op nr. 18 zien we nog een woning in onbehandelde staat. Waar vroeger de gevel in het travee van de voordeur tussen twee kolommen in het vlak gelijk bleef met de rest van de gevel springt dit travee na de gevelrenovatie met stuukwerk een stuk naar voren.

Voordat we de volgende straat in gaan nemen we nog een stukje identieke woningen aan het plein mee, nrs. 19 tm 24. Deze zijn alle zes in onbehandelde staat. De eerste woning heeft niet eens de kolommen en schilderbehandeling gekregen die de andere bij de oplevering hebben gekregen. Wat bij ons de vraag doet rijzen of dat ook bij hoekwoningen die wij eerder zagen het geval geweest is. Wellicht. Een ding is zeker al deze woningen horen ook bij het 188-woningenplan.

We gaan de Vincent van de Heuvelstraat in. De straten zijn hier overigens alle genoemd naar mensen die rond 1900 hun sporen verdiend hebben in instituties

die met landbouw te maken hadden. Namen die verder niet interessant genoeg zijn om hier verder toegelicht te worden.

V vd Heuvelstr 48-40

Het eerste wat ons opvalt als we de straat binnen komen is de royale aanwezigheid van bomen. En ook hier bij alle huizen schoorstenen. Links zijn deze zwart geschilderd en voorzien van een afdekplaat.

V vd Heuvelstr 47-1

De linkerwoningen zijn in 1994 in opdracht van S.V.W. gerenoveerd waarbij Bouwburo de Loods uit Griendtsveen werd ingeschakeld. De voordeuren hebben toen een blauw gekleurd afdakje in de vorm van een 'snuitje' gekregen. Deze afdakjes zijn gelukkig al weggehaald maar op streetview zijn deze snuitjesmondkapjes lijken het wel- nog te zien. Hier zijn de risaliserende kolommen (lisenen) tussen de woningen ongeverfd gelaten, zoals ook de gevels van de begin- en eindwoning van de woningrijen onbehandelde baksteen laten zien. De klossen onder de goten laten zich weer zien. Ook aan de overkant gebeurt dit; daar zien we ook de onbehandelde baksteen bij de hoekwoningen. Hier vallen in de gevels de lage deuren zonder bovenlicht op. Op het eind van de straat treedt de versmalling weer op. Hier zien we ook andere gevels met meer afwisseling tussen wit en onbehandeld. Links nr. 47 tm 1 en rechts 48 tm 2, telkens 24 woningen. Deze keer maken alle woningen onderdeel uit van het 176-woningenplan.

Dan komen we weer op de Jan Truijenlaan en daar gaan we weer links af en hebben daar eerst weer een rijtje van zes woningen nr. 38 tm 48 en dan de volgende rij nr. 50 tm 60. Nog steeds dezelfde types, maar deze rijen zijn ook

door SVW in 1994 gerenoveerd. Wat opvalt is dat deze rijen de schoorstenen hebben behouden.

Ezelse Akkers 38-150 binnenterrein

Na nr. 60 draaien we ons om. Daar zien we een rij vrij nieuwe lage patiowoningen met daarachter een hoog woongebouw. Het betreft hier het woninbouwplan Leijendael dat hier op het terrein van voormalige glazen LTS van architect Jos. Schijvens in 2003 gebouwd is. In totaal gaat het om 189 woningen en 7 kantoren. Het ontwerp is van de Architecten Werkgroep. We gaan het zien en beginnen daarvoor op nr. 21. Eerst een rij van twaalf patiobungalows onderbroken door een smal zijstraatje, de nrs. Jan Truijelaan 21 tm 41 en, op de hoek, Ezelse Akkers nr.1. De nrs. 35 en 37 hebben van de architecten een voortuintje gekregen.

R Zuid 38-346 A

We gaan de Ezelse Akkers in en zien voor ons de woontoren opdoemen, zestien of zeventien lagen hoog, en rechts daarvan een soort verlengstuk van een laag of zes hoog, 15 traveeën lang. Dit gebouw omvat 150 adressen: Ringbaan Zuid nr. 38 tm 44, 48 tm 68 en 76 tm 346.

We lopen de hoek om en zien nu dat aan de rechterkant van de weg ook nog een lange rij woningen gesitueerd is, gebouwd in een zelfde bruine steen als de patio's, Ezelse Akkers nrs. 2 tm 25, vier en twintig woningen in totaal. Ook hier wordt de rij onderbroken door het straatje dat we net tussen de bungalows door zagen gaan. Voorbij deze huizen zien we de straat zich verbreden met een plantsoen met aan beide zijden weer patiobungalows. Links met patio's achter hekwerk in het zicht, nr. 45 tm 36 (negen stuks).

Op het einde van het plantsoen zie we, dwars daar op, drie woningen aan een pad dat naar de Jan Truijelaan gaat en dat wij volgen, nrs. 35, 34 en 33.

J Truijelaan 9

In de Jan Truijelaan lopen we nog even naar links om daar nog wat 'vergeten goed' op te zoeken. Het gaat om de panden 9 en 11. Nr. 9 is een in 1989 door Publieke Werken gebouwd 'Noodgebouw Buurthuis Bloemisterijstraat'. De tekening is van Architectenburo Storimans. Twee lokaaltjes, een zaaltje, een bar en een keukentje, dat is de hele inhoud. Nr. 11 is een trafostation. In het archief treffen we geen verdere gegevens aan.

Ezelse Akkers 26-33

Ezelse Akkers 30-33

We lopen weer terug en maken het Leyendaelplan af met nog twee maal vier rug-aan-rug woningen die hun adres nog aan de Ezelvense Akkers hebben: 33 tm 26.

Aan de overkant gaan we tussen nr. 48 en 50 de Piet van Haarenstraat in. Ook hier gaan we door met de sociale woningbouw uit 1953. Deze keer is het 188-woningenplan weer aan zet met Publieke Werken, Ir. G. Beekers en F. van Meerendonk in de hoofdrol. Ook deze woningen zijn in 1994 gerenoveerd door SVW en Bouwburo de Loods maar hebben in 2012 nog een renovatieronde gehad.

P v Haarenstr 42-44

We zien hier aan de linkerzijde het type met de vier ramen tussen twee voordeuren eerst met kleine ramen waarbij het witte vlak al ophoudt halverwege de deurhoogte en dan na de verbreding van de straat de variant waarbij het witte vlak tot beneden doorloopt en het vlak een bakstenen ondergrond heeft.

P v Haarenstr 5-7

Aan de overkant zien we weer het type met de bijna verdiepingshoge bovenlichten boven de voordeuren en daartussen het witte vlak met deze keer ook een ondergrond van baksteen. De kijkgaten zijn geen kijkgaten meer maar een versiering van grijze platen met ronde gaten er in die doen denken aan pillenstrips. De gevels lijken opnieuw gevoegd en de dakpannen vervangen door nieuwe exemplaren.

P v Haarenstr 33-51

Schoorstenen op ieder huis en op de zijgevels van huizen aan de rechterkant een merkwaardig kruis een teken dat normaal gebruikt wordt om aan te geven dat er iets mis is, maar hier niet zo bedoeld zal zijn.

We lopen de straat uit en komen weer op het Pater van den Elsenplein. Daar zien we als we rechtsaf gaan op 25 tm 32 nog acht exemplaren van het nog onbehandelde type, met terugliggend voordeurtravee. Het laatste huis heeft dit witte travee niet in zijn gevel zitten. Ook deze woningen horen bij het 188-woningenplan.

We gaan de hoek om de Raiffeisenstraat in. Een beetje rommelig begin. Dat komt waarschijnlijk door de verspringende kappen rechts in het begin van de straat en de totaal andere woningen, van kapvorm en gevelindeling, aan de andere kant van de straat.

Raiffeisenstr 52-44

Rechts zien we, voorbij het trafohuis op nr. 54 nog 26 woningen van het 176 woningen plan van Beekers en Van Meerendonk, nr. 52 tm 2.

Raiffeisenstr 54 Trafo

Maar eerst vraagt nr. 54 aandacht. Deze in 1954 in opdracht van de Directeur van het Gemeentelijk Energiebedrijf gebouwde hoogspanningsruimte is ontworpen door F. van Meerendonk: hoog met een dwarskap en een timpaan. En zelfs een bakstenenschoorsteen die door een onderhoudsfanaat met witte plaatjes trespas is ingepakt. Ook de langskap boven de berging rechts van het huisje hoorde bij Van Meerendonks ontwerp. De twee kolommen die nu nog rechts in beeld zijn, waarvan één in de hoek hadden op de plaats waar we nu een witte kunststof garagedeur zien hun spiegelbeeld.

Dan de laatste rij woningen van het 176 woningen plan. Dit zijn alle woningen die in 1994 ook snuitjes van Bouwburo de Loods boven de voordeuren 'snuitjes' hebben gekregen maar die zijn ook hier bij een renovatie in 2012 weer van de gevels afgehaald. Dit waren types die oorspronkelijk in het lege vlak tussen de twee voordeuren vier kleine vierkante ramen hadden in een vierkant geplaatst. Twee boven met horizontaal een tussenruimte van een 20 cm en twee daaronder met ook verticaal een tussenruimte van 20 cm De tussenruimte vormden een kruis dat door het wit te schilderen extra geaccentueerd werd. Bij de laatste renovatie is niet alleen het kruis tussen de ramen wit geschilderd maar vrijwel het hele vlak tussen de deuren. Het resultaat: meer rust in de gevels. We lopen de hele straat door en kijken naar rechts. Links komt direct aan de beurt. Op het einde steken we de Jan Truijenstraat nog een keer over en zien daar hoe de Raifeisenstraat de rol van de toegangstraat naar zijstraten van de Jan Truijenstraat overneemt. Het groen heeft hier ook een verkeersremmende functie gekregen. Rechts zien we de eerste aanzet van een bouwplan dat ook in 1953 is gerealiseerd, ook door Publieke Werken en ook met inschakeling van Beekers en Van Meerendonk maar, denk ik, meer met een administratieve dan ontwerpende rol. Op de alle tekeningen staat met grote letters vermeld : **STANDAARD WONINGEN NATIONALE WONINGRAAD**. Dus neem ik aan dat de deze standaard woningtypes door de architecten zijn overgenomen en dat die ze in de straten hebben ingetekend. Het bouwplan telt hier 75 woningen in totaal. Het zijn mooie huizen. Ze doen ons denken aan de woningen van Duiker in de Generaal Smutslaan, ook lessenaardaken met grote overstek, ook een afwisseling van witte vlakken en onbehandelde rode baksteen ook een herhaling van ramen geplaatst in horizontale stroken. Er is aan de gevels niet veel veranderd. Het woonkamer raam had rechts nog een zijraam met bovenlicht.

We gaan het zien. Eerst, rechts, nog in de Raifeisenstraat, nr. 1 tm 5.

Dan de hoek om, de Warmoesstraat in, rechts heen, nr. 1 tm 19 en terug 20 tm 2.

In de rij 'terug'woningen zien we dat ongeschilderde risaliserende kolommen hier de huizen hun eigen gezicht geven in tegenstelling met de huizen aan de 'heen'kant die vooral door de doorlopende raamstrook op de verdieping meer gemeenschappelijkheid uitstralen.

Warmoesstr 20 muur

We komen weer terug in de Raifeisenstraat en zien daar dat de kopgevels niet geschilderd zijn en het grote vlak onderbroken wordt door een schoorsteen die ook de dakoverstek doorbreekt. Het schuurtje dat tegen de kopgevel is aangebouwd staat haaks op het achterliggende gebouw maar ook een beetje, naar ons gevoel, haaks op de architectuur.

Ooftbouwstr 1-19

We gaan de volgende straat in, de Ooftbouwstraat. De naam van de straat is anders maar de bebouwing is dezelfde, ook de nummers, 1 tm 19 heen en 2 tm 20 terug zijn hetzelfde.

Weer terug naar de Raifeisenstraat. Het schuurtje tegen de kopgevel valt weer op.

We gaan de Bosbouwstraat in. Herhaling van zetten. Nr. 1 tm 19 heen en 16 tm 20 terug. Dezelfde gevels.

Raiffeisenstr 17-7

Maar toch iets anders: twee woningen minder, de hoek om, aan de Raiffeisenstraat, het plan met een rij van zes woningen van het doorlopende ramentype te laten eindigen, nr. 7 tm 17.

Ja, dat hadden we gedacht, maar we hebben nog acht woningen van het 75 woningenplan van Publiek Werken nog te goed.

En die treffen we aan als we na nr. 17 weer de hoek om gaan en dan in de Houtvesterijstraat belanden, De rechtse gevelwand, nr. 1 tm 15, acht woningen, weer met de doorlopende horizontale strook ramen. De laatste acht.

Houtvesterijstr 16-2

Via de overkant lopen we weer terug, Houtvesterijstraat 16 tm 2. Hier zijn we weer terug bij het 188 woningen plan en frissen ons geheugen weer op: 1953, Publieke Werken en de architecten Ir. G. Beekers en Fr. van Meerendonk. Hier met boven de voordeuren een wit geschilderde verlengstrook. Ook een witte band onder de goot en witte streken links en rechts van de voordeuren.

Tuinbouwstr 2-18

Na nr. 2 gaan we rechtsaf de Tuinbouwstraat in en zien daar links de volgende rij woningen van het 188 woningenplan Broekhoven. Nu van het type van het witte travee met links en rechts verticale kolommen rond de voordeur, nr. 2 tm 24. De ramen naast de voordeuren zijn met blauw plaatwerk dicht gezet. Op de hoogte van nr. 14 lopen we de tegenover liggende Ontginningsstraat in en zien daar rechts nr. 1 tm 15. Ook van het 188 woningen plan en nu weer van het uitvergroete gestuukte vierramentype. Hier heeft het stuukwerk aan de bovenkant een soort codestrook gekregen.

Ontginningsstr 2-16

Via de overkant lopen we weer terug: nr. 16 tm 2. Ook weer acht woningen van de 188 nu weer van de verlengstrook boven de voordeur.

Tuinbouwstr 44-26

We gaan weer de Tuinbouwstraat in. Na nr. 24 wordt, na een korte onderbreking, de rij met tien identieke woningen voortgezet: nr. 26 tm 44. Op de hoogte van nr. 32 steken we de straat weer over en gaan de Plantagestraat in voor nog eens acht woningen van het uitvergroete vierramentype aan de rechterzijde, nr. 1 tm 15, nog steeds van het 188 woningenplan.

Plantagestr 6

Aan de overkant zien we dan, teruglopend, twee bungalows onder één dak, eerst op de hoek Zuivelstraat 2 en daarnaast Plantagestraat 6, beide tegelijk gebouwd in 1963, getekend door H. Smans en vervolgens nog eens twee bungalows, ook gebouwd in 1963, maar nu getekend door P. Rijnvos. We zien meer groen dan stenen.

Tuinbouwstr 3-1

We gaan weer de hoek om de Tuinbouwstraat weer in, links wordt de rij van het 188-woningenplan afgemaakt en rechts gaan we met de bungalows door, nrs. 1 en 3, beide gebouwd in 1973 en ontworpen door J.A.C. Huysmans.

Tuinbouwstr 11

Dan maakt de Tuinbouwstraat een knik naar links en blijkt daar links nog ruimte te zijn voor nog eens vijf woningen van het witte-travee-rond-de-voordeurtype. Aan de overkant gaan we met de bungalows door, eerst nrs. 5 en 7, gebouwd in 1974 naar een ontwerp van J. van Pelt, en dan 9 en 11, gebouwd in 1963 en getekend door P. Rijnvos. Nr. 11 heeft onlangs zijn woning met een extra bouwlaag uitgebreid.

Groenewoudstr 11-9

Dan gaan we rechtsaf en vervolgen de bungalowroute nu aan de Groenewoudstraat met vier woningen, gebouwd in 1956 in opdracht van aannemer H.L. Cools naar een ontwerp van Ouborg en v.d. Wegen Arch. BNA., nrs. 3, 7, 9 en 11. Dan volgen twee vrij liggende bungalows. Nr. 13 is een woonhuis met praktijkruimte gebouwd in 1955, naar een ontwerp van N.H. Pontzen en nr. 15, gebouwd in 1963 naar een ontwerp van Architectenburo C. van Beurden. Om het bungalowpark volledig te maken slaan we nog een keer rechts af en zien dan daar rechts Zuivelstraat nr. 4 en 6, beide gebouwd in 1970 en beide getekend door J.M. Toirkens.

Landbouwstr 40

We gaan weer terug naar het begin van de Groenewoudstraat en steken daar over voor twee huizen hier aan de Landbouwstraat, eerst het linkse op nr. 40. Dat is in 2004 gebouwd naar een ontwerp van Teckon Bouwkundig tekenburo. Eenlaags met een kap met daarin vijf dakkapellen. De voordeur heeft een eigen dak gekregen ondersteund door twee ronde kolommen. De tuin is geheel bestraat en omgeven door tuinmuren met getralied hekwerk.

Landbouwstr 42

Nr. 42 is ook eenlaags maar dat is het enige dat de huizen gemeen hebben. Nr. 42 staat er al vanaf 1957 en is door aannemer M. Cools gebouwd samen met een identiek huis dat op het kavel van 40 heeft gestaan maar voor het huidige 42 is moeten wijken. Nr. 42 is een ontwerp van Ir. G. Beekers, inderdaad, de Beekers die we vandaag al meer tegen zijn gekomen. Aan deze kant een rustig huis met een mooie afwisseling van open en gesloten vlakken.

Berglandweg 19

We gaan de hoek om, de Berglandweg in. Links staan op 23, 21 en 19 weer drie eenlaagse bungalows met plat dak. Nr. 23 en 21 zijn gebouwd in 1964 en getekend door P. Rijnvos. Nr. 19 dateert ook van 1964 en is gebouwd en getekend door P. School.

Berglandweg 38

Berglandweg 38-42

Dan volgt aan de overkant op nr. 38, 40 en 42 een gebouw dat lijkt op een soort boerderij met een grote schuur. Het bouwarchief geeft aan dat het om een openbaar gebouw gaat maar het archief ervan is niet openbaar. Mijn geheugen zegt me dat hier vroeger het buurthuis van de wijk Groenewoud gevestigd is geweest onder de naam 'Boerderij Vissers', de BAGviewer geeft aan dat het gebouw van 1917 dateert. Ja en alles lijkt nog op een boerderij. Een lang gerekte

mansardekap met rond de voordeur de woning en links, waar we drie identieke ramen zien, de stal.

Berglandweg 32 B

We gaan naar nr. 32 dat wat verder van de weg ligt in een parkachtige omgeving. We hebben te maken met een gemeentelijk monument waaraan we ook een

moNument van de week besteed hebben, nr. 175. We citeren: Dit pand is als landhuis/zomerhuis ontworpen door architect Joh. J. Haarselhorst en gebouwd in 1904 voor J.M.J. Kerstens. Het is een gemeentelijk monument en staat op historische grond.

De twee gemetselde pilaren met hardstenen bekroning met inscriptie 'Huize Broekhoven' aan de straatkant zijn in 2003 wegens bouwvalligheid verwijderd. Het pand heeft toen bij een ingrijpende verbouwing veel van zijn oorspronkelijke detaillering verloren. Het vrijstaande, wit gepleisterde pand staat in een parkachtige omgeving. De verschillende bouwmassa's zijn gegroepeerd rond het trappenhuis, welke als een soort toren fungeert. De gevelvlakken verspringen in hoogte en diepte. Het portiek heeft een plat dak dat is afgezet met een balkonhek. Het trappenhuis is aan de bovenzijde afgewerkt met een sierbekroning op de hoekposten. In de middenhoekpartij heeft deze de vorm van een verhoging welke uitmondt in een torentje dat bekroond wordt door een koperen piron. Naast het gebouw staat het voormalige koetshuis dat ook veel van zijn schoonheid bij verbouwingen heeft moeten inleveren.

Het nieuwe Huize Broekhoven is gebouwd op de exacte locatie van de middeleeuwse en zeventiende-eeuwse voorgangers. Nu is er in het pand een kliniek voor o.a. plastisch chirurgie gevestigd. Johannes M.J. Kerstens was de zoon van een lakenfabrikant, werd in 1891 wethouder in Tilburg en was lid van Provinciale Staten.

De kliniek voor plastische chirurgie is intussen moeten wijken voor een kliniek voor patiënten met eetstoornissen.

Berglandweg 32 F

Aan de achterkant van het pand Huize Broekhoven wordt momenteel een grote eenlaagse uitbreiding gerealiseerd van hoogwaardige architectuur maar van een onbekende bestemming.

Visserijplein 30

We lopen terug en gaan aan de overkant rechtsaf het Visserijplein op. Links zien we achter enkele reclameborden en een aircoapparaat een gebouw dat veel op een school lijkt. Het gemeente geeft er, behalve een bouwjaar van 1964, geen informatie over, maar op een van de spandoeken staat vermeld dat het om kinderopvang gaat. De gevels lijken geschilderd te zijn door een schilder met hoogtevrees.

Visserijplein 32

Het hoofdgebouw is tweelaags. Daarachter liggen om een speelplaats sobere eenlaagse gebouwen, blauw geschilderd.

Zalmstr 14

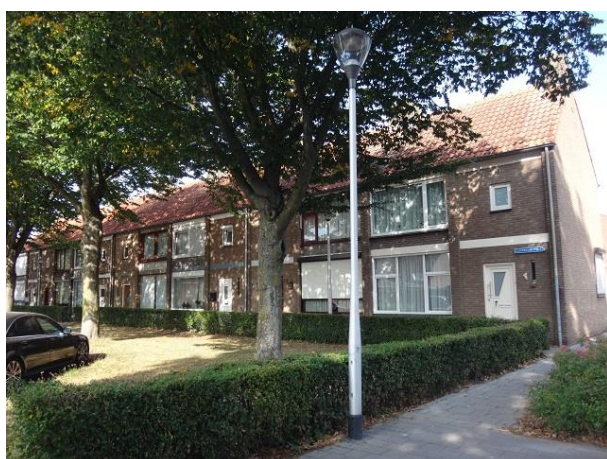
We slaan voorbij de school links af de Zalmstraat in en zien daar voorbij de achterkant van de eenlaagse klassen op nr. 10, 12 en 14 weer lage bungalows.

Over nr. 10 geeft het bouwarchief niet meer informatie dan het bouwjaar 1963. Nr. 12 en 14 zijn twee bungalows onder een plat dak, ook gebouwd in 1963. Ze zijn getekend door een Jan Donders.

Zalmstr 1-25

We kijken nog even terug naar de overkant. Hier hebben we te maken met een bouwplan voor 33 woningen, gerealiseerd in 1957 in opdracht van G. Coolen, de aannemer, naar een ontwerp van Jan Remmers Alph. Zoon. Huizen met gestapelde ramen, in die tijd erg in de mode, maar erg kwetsbaar wat betreft de borstweringen onder de ramen. Deze zijn in bijna alle huizen bij de isolatie van de ramen met de ramen vervangen waarbij ieder huis zijn eigen invulling heeft gekregen. Op nr. 23 en 25 zien we op de begane grond nog de oorspronkelijke borstwering. Bij nr. 23 zien we in het bovenraam links nog het originele zijraam functioneren. Bij nr. 7 zien we nog een achteruitbreiding van het huis boven de nok uitkomen. 'Periscoopwoningen' noemt Ton ze. Deze is nog niet zo lang geleden gerealiseerd. Hier in de Zalm-straat zien we in totaal 13 woningen, nr. 1 tm 25.

Landbouwstr 34-22

We gaan rechts de hoek om en zien daar achter een mooie groenstrook met volwassen bomen het tweede deel van het plan van Coolen en architect Remmers. Dit zijn de 'middenstandswoningen' van het plan, Landbouwstraat nr. 34 tm 22. Remmers heeft hier een horizontaal element aan de verticale stapeling van ramen toegevoegd: de grijze balk die boven de voordeuren zichtbaar is.

Landbouwstr 35-17

We kijken naar de overkant waar we weer een lange rij woningen zien van het Publieke Werkenplan voor 176 woningen. We dachten dat we ze allemaal gehad hadden maar nee hoor en dan ook nog van een type dat we in deze staat nog niet gezien hebben. Hier is het originele kruis dat op de vier raampjes voor het trappenhuis is aangebracht nog te zien. Het kruis doet toch wel een beetje aan een hakenkruis denken. De eerste rij gaat van nr. 35 tm 17, tien woningen.

Karperstr 24-26

Ongeveer op de hoogte van nr. 29 steken we de straat over om rechtsaf de Karperstraat in te gaan waar we de woningen van Coolen en Jan Remmers nog af moeten maken met nog eens dertien woningen, nrs. 26 tm 2. Dit zijn weer woningen met gestapelde ramen, zonder horizontaal element in het voordeurtravee. Bij nr. 8 zien we een gevel die veel overeenkomt met de oorspronkelijke. De borstwering onder het woonkamerraam en de raamindeling van het bovenraam zien er hier nog origineel uit.

Visserijplein 20-15

We lopen de straat helemaal uit, lopen langs links gelegen garages, houden wat rechts aan en gaan dan links het Visserijplein weer op. Daar zien we een langgerekte rij identieke woningen met een merkwaardige gevelindeling. We moeten goed kijken hoe het precies zit. Waar je de woningscheiding verwacht, bij de risaliserende kolommen, daar zit hij niet. Ook de verschillende soorten baksteen in één en dezelfde woning zet je op het verkeerde been. De in totaal twintig woningen, nr. 1 tm 20 maken onderdeel uit van een plan voor 29 woningen die hier in 1959 gebouwd zijn in opdracht van Publieke Werken naar een ontwerp van Arch. buro Jos. Donders. Aan de Forelstraat staan de ander negen.

Karperstr 31-9

We lopen weer terug tot aan de garages die we net voorbij liepen, terug naar de Karperstraat. Nr. 1 tm 7 zijn vier garages en 9 tm 31 zijn twaalf woningen behorend bij een bouwplan voor in totaal 31 woningen gebouwd in 1957 door aannemer H.L. Cools naar een ontwerp van Jan Robben. Nrs. 19 en 25 hebben nog het originele gevelbeeld met zelfs de oorspronkelijke voordeur met rond raampje. Nr. 15 heeft in 2006 zijn dakkapel gekregen.

We komen weer in de Landbouwstraat en hebben dan als we rechtsaf gaan aan de rechterkant nog eens zeven woningen van de 31 van Cools en Robben, nr. 20 tm 8. Deze hebben heel andere gevels. Inpandige voordeuren met daarboven ook een inpandig balkon. Nr. 18 heeft we op nog de oorspronkelijke gevel met raamindelingen. Aan de overkant worden de 'kruiswoningen' vervolgd met een tweede rij, nr. 15 tm 1, nog eens acht woningen. We draaien om en gaan via de overkant terug.

Landbouwstraat nr. 2 tm 6. Dit zijn drie woningen gebouwd in 1957 in opdracht van G. van Kempen en ontworpen door J.A.C. Huysmans. Ze horen bij een bouwplan voor in totaal zestien woningen waarvan we direct, de hoek om, het vervolg zien. Het grote raam boven en het raam daaronder waren oorspronkelijk veelruits: boven twee gekoppelde staande vierruits ramen en beneden twee staande zesruits ramen.

Brasemstr 23-45

We gaan dus de hoek om, links af de Brasemstraat in en zien daar aan de linkerkant nog eens dertien woningen, nr. 45 tm 21. Nr. 37 trekt extra aandacht door zijn met pannen bedekt lessenaarsdakje boven de voordeur en ook bij nr. 29 zien we wat boven de voordeur hangen. De laatste woning van het plan, nr. 21, laat nog zien met wat ik bedoel te zeggen met 'twee gekoppelde staande vierruits ramen'

De overkant is weer aan de beurt, waar het plan van H. L. Cools en Jan Robben wordt vervolgd met nog eens twaalf woningen waarmee het totaal van 31 woningen wordt vol gemaakt. Ze zijn gebouwd in 1957 en hier zien we het type, dat we net ook in de Karperstraat zagen met drie dezelfde ramen op de verdieping. Hier hebben meer woningen nog hun oorspronkelijke gevel inclusief voordeur, o.a. nr. 38, 30, 26 en 22. Ook nr. 16, het laatste huis dat vanwege de knik in de straat een apart type is geworden, heeft nog de oorspronkelijke brede gevel.

Brasemstr 17-3

Aan de overkant hebben we de nrs. 19 tm 3 en het hoekhuis Visserijstraat 1 nog in de wacht staan. We herkennen het type dat we net aan de overkant zagen. Deze zijn iets smaller. Het zijn tien woningen in 1958 gebouwd en inderdaad ook

van hetzelfde team, H.L. Cools en Jan Robben. Het raam naast de deur is hier komen te vervallen. Nr. 17 heeft nog de originele raamindeling. Aan de overkant verjongt de straat. Hier begint een plan dat doorloopt naar de Brasemhof en zich ook in de Don Sartostraat manifesteert. Het gaat om 32 gestapelde woningen en 17 eengezinswoningen, gebouwd in 1983 in opdracht van Publieke Werken. Architectenburo Heerkens heeft ze ontworpen.

Brasemstr 14a-4a

Eerst zijn zes eengezinswoningen aan de beurt, Brasemstraat 14a, 12a, 10a, 8a, 6a en 4a, zes stuks. Waarom ze een 'a' er bij hebben gekregen is mij niet duidelijk. Bij nr. 10a zien we nog de originele raamindeling. Sobere woningen. De bakstenen lijst rond de voordeuren is de enige versiering.

Baarshof B

We vervolgen onze weg en komen als vanzelf in de Baarshof. De straat is wat verbreed waardoor er wat ruimte is ontstaan voor wat voorzichtige bomen. Links en rechts zien we aan ieder kant de gestapelde woningen van Heerkens. Eerst rechts, nrs. 36 tm 21, zestien woningen in totaal, vier woningen per voordeur. De gevel risaliseert hier en op de verdieping kijkt een modern ossenoog wie er naar binnen gaat. De hekjes voor de ramen op de verdieping versieren de verspringende gevels. Aan de ander kant hetzelfde principe, gestapelde woningen, nrs. 16 tm 1. Hier verspringen de gevels nog meer omdat de woningen aan deze kant op de verdieping een balkon hebben gekregen, waardoor er boven de voordeuren een soort topgevel ontstaat. We lopen recht door en zien daar dwars op de straat, of beter de hof, vier eengezinswoningen, dezelfde als de zes die we net in de Brasemstraat zagen.

De woningen hebben hier betegelde voortuintjes met hekwerk. We lopen terug, de Baarshof weer uit en dan rechtsaf, via de Visserijstraat naar, de eerste straat rechts, de Forelstraat, waar we op nr. 22 tm 6 de negen woningen zien die horen bij het bouwplan voor 29 woningen, in 1959 gebouwd door Publieke Werken en Arch. bur. Jos. Donders waarvan we net aan het Visserijplein de andere twintig woningen zagen. Dezelfde onduidelijke gevels.

P vd Elsenplein 65

We lopen weer terug naar de Visserijstraat en gaan daar rechtsaf naar het **Pater van den Elsenplein** waar we meteen links af gaan voor de nummers 65 tm 60. Deze panden, 2 winkelhuizen en vier woningen zijn in 1958 gebouwd door aannemer H. Cools naar een ontwerp van Ouborg en van der Wegen. Twee winkelhuizen van drie lagen hoog en vier woningen van twee lagen.

P vd Elsenplein 59-49

Eerder had Cools met Ouborg en van der W. al op nr. 59 tm 40 al zes winkelhuizen en 14 woningen hier aan het plein gerealiseerd. Telkens dezelfde vier woningen en dan twee dezelfde winkelhuizen. Bij nr. 46 is nog te zien hoe zo'n winkelhuis er uit zag in 1956. In 1980 zijn de winkelhuizen nr. 65 en 59 op identiek wijze aan de voorkant over drie lagen een meter of vier naar voren uitgebreid. De gevels van de woningen hadden oorspronkelijk iets meer onderverdeling. Deze zien we nergens meer terug. Nr. 57 heeft zijn gevel met één laag verhoogd. Dat zal onlangs gebeurd zijn want het bouwarchief weet er nog niets van te melden.

Nr. 40 het laatste huis in de rij is afgebroken om daar de bouw van een nieuw winkelcentrum mogelijk te maken. Dit is onlangs gerealiseerd. Ook hierover

zwijgt het bouwarchief nog. Er zijn 34 adressen in ondergebracht te weten: 33b, 33c en 33d en 34-01 tm 34-30 en 35.

P vd Elsenplein 105 en A

P vd Elsenplein 105 en 44-54

We kijken vervolgens naar het witte gebouw midden op het plein dat het huisnummer **105** heeft gekregen. Het staat er al sinds 1976. Niet goed te begrijpen, een gebouw dat alleen maar achterkanten lijkt te hebben maar hier wel, zo midden op het plein, van alle kanten zichtbaar is. We maken er een **verbeterpunt** van. Het gaat om de voormalige Jumbowinkel.

We lopen oostwaarts over het plein en zien links de rood-witte sociale woningbouw die we straks zagen. We steken een straat over, de verlengde Vissserijstraat, passeren een weldadige groenstrook die vrij snel eindigt om plaats te maken voor twee lage gebouwen midden op het plein.

P vd Elsenplein 90 B

P vd Elsenplein 90 A

Eerst nr. 90 een eenlaags gebouw met plat dak en aan alle kanten gesloten rolluiken. Het bouwarchief is net zo gesloten als deze rolluiken. Het geeft enkel het bouwjaar prijs: 1988.

P vd Elsenplein 86-88

Dan op nrs 88, 87 en 86 het volgende gebouw. Het doet met zijn lage afgeschuinde gevels wat dorps aan. Een gezondheidscentrum dat in 1980 gebouwd is naar een ontwerp van Roelofs en Smits Architecten uit Nijmegen. Aan alle kanten zien we dakkapellen door de goot zakken. Voorbij het gebouw lijkt er weer iets van een plein ontstaan te zijn maar een trafohuisje onttrekt zich geheel aan de orde. Samen met het parkeerterrein dat er achter gesitueerd is maken we van deze plek ook een **verbeterpunt**.

Via het parkeerterrein lopen we zuidwaarts en dan voor de blinde zijgevel van een woonhuis links- en dan meteen weer rechtsaf de Don Sartostraat in.

Don Sartostr 7-1

Het huis met de blinde zijgevel is het eerste huis van een bouwplan van vier huizen die hier in 1933 gebouwd zijn. Nr. 1 tm 7, mooie huizen. Aan het begin en het einde van de rij springt de gevel met het er boven liggende dak een meter naar voren. De twee middelste woningen worden gecompenseerd met erkers die op fraaie wijze om een achterom zijn gebouwd. Nr. 3 lijkt nog de originele raamindeling te hebben. 'Lijkt', zeg ik omdat het gemeentearchief ook van dit plan niets los laat.

Ik vond na afloop van de wandeling nog wel een aantekening in mijn archief van 2012, toen wij de al een keer deze ronde gelopen hebben: deze woningen zijn ontworpen door Ouborg en van der Weegen en gebouwd in opdracht van landbouwer Segers.

Nr. 9 is in 1928 gebouwd in opdracht van voerman F. Hagen. De oorspronkelijke raamindelingen zijn verdwenen. Er staat geen naam van een architect op de oorspronkelijke tekening.

Dat is bij nr. 11 wel het geval: Jos Jongen Heerkens. Deze gevel is na de bouw in 1928 in opdracht van timmerman Th. Jongen niet meer veranderd.

Nr. 11a is in 1959 gebouwd in opdracht van aannemer H.L. Cools naar een ontwerp van Jan Robben. We zien weer gestapelde ramen met een planken borstwering op de verdieping. Wanneer de bijna woningbrede dakkapel gebouwd is weet het archief ons niet te vertellen.

Forelstr 4b-2

Dan gaan we nog even rechtsaf voor een stukje Forelstraat. Nr. 2, 2a, 2b, 4, 4a en 4b, om precies te zijn. Deze zes woningen dateren van 1977 en zijn gebouwd in opdracht van Bouwbedrijf A. van Loon en ontworpen door Bouwprojectburo Le Comte. De eerste twee woningen zijn breder dan de volgende vier. De poort tussen woning 2a en 2b is een onderdoorgang naar het achterterrein. Het balkon er boven hoort bij woning 2b. Nr. 4a heeft sinds 2010 een dakkapel.

Don Sartostr 2.40-Oude Hilverweg 1 A

Dan zien we aan de overkant het gebouw dat zijn adressen aan twee straten heeft, aan de Oude Hilvarenbeekseweg en wel nr. 1-01 tm 1-14, 3-01 tm 3-14, 5-01 tm 5-04 en 7-01 tm 7-04 en hier aan de Don Sartostraat nr. 2 tm 40, in totaal 54 adressen. Het gebouw is in 2002 gerealiseerd in opdracht van Attent Projectontwikkeling B.V. uit Oosterhout naar een ontwerp van JMW Luijten Smeulders Samenwerkende Architecten op een plaats waar vroeger een café en een kerk heeft gestaan: de Pius X-kerk (1956) van parochie Broekhoven III die in 2002 gesloopt is.

Don Sartostr 2.40-Oude Hilverweg 1 B

De plataan hier aan deze kant van het gebouw heeft een belangrijke rol in het ontwerpproces gespeeld. Het grijs/zwarte gebouw heeft drie en, waar het de het Pater van den Elsenplein benadert, vier lagen en herbergt 51 appartementen, een wijkcentrum, een dagkapel, een bibliotheek, een dagkapel en een parkeergarage. Het toen nog jonge architectenbureau JMW heeft het gebouw ontworpen onder het ervaren toezien oog van Luijten Smeulders.

Don Sartostr 17-27

Dan gaan we weer verder aan de overkant. Nr. 17 en 19 staan ons daar op te wachten. 1905 is hun bouwjaar. Woningen met een mansardekap en toen nog geen dakkapel, wel een tweepans dakvenster. Ook de ramen waren bijna de helft smaller en zesruits, staand. In 1965 heeft nr. 17 zijn grote raam gekregen. Bij nr. 19 is het zelfde gebeurd maar we weten niet wanneer.

Don Sartostr 27 D

Nr. 21 tm 27 zijn vier woningen die in 1910 gebouwd zijn door de 'kinderen Jac. van Haaren'. Ook hier hadden alle vier de woningen een smal en hoog zesruits venster. Het raam van nr. 21 werd in 1968 vergroot, bij nr. 23 gebeurde dat in 1965, bij nr. 25 in 1959 en 27 in 1962. Van de dakkapellen verstrekt het bouwarchief deze keer geen bouwjaar.

Don Sartostr 35-29

Ook de volgende vier woningen, nr. 29 tm 35 zijn in één keer gebouwd. Ook in 1910, in opdracht van magazijnknecht Th. Jongen. Jos Jongen Heerkens was de ontwerper. Mooie woningen zoals we bij nr. 31 en 33 nog kunnen zien. Bij deze woningen waren de grote woonkamerruiten oorspronkelijk door een verticale staander in tweeën gedeeld. Ook de dakkapellen waren toen slechts tweepans dakvensters. Nr. 29 heeft zijn gevel in 1962 opgetrokken en nr. 35 heeft dat in 1968 gedaan. Dat was blijkbaar nog niet genoeg want in 2017 volgde nog een tweede verhoging.

Don Sartostr 60 B

Aan de overkant zien we op nr. 60 de openbare basisschool Pantarhei. Deze school heeft meer vestigingen in Tilburg. We kwamen er eerder een tegen in de Galjoenstraat. Ook over deze school geeft het bouwarchief geen informatie. Het bouwjaar is volgens de BAGviewer 1975. Aan de buitenzijde zijn de lokalen duidelijk afleesbaar.

Don Sartostr 37-43

We steken weer over. Op nr. 37 tm 49 zien we daar nog het vervolg van het bouwplan van Publieke Werken en Architectenburo Heerkens voor 17 eengezinswoningen en 32 gestapelde woningen. Deze zeven eengezinswoningen maken het plan compleet. We zagen dit type ook al aan de Baarshof en de Brasemstraat, ook gebouwd in 1983.

Don Sartyostr 45-49

Bij nr. 45 maakt de gevel een sprong voorwaarts.

Don Sartostr 66-Vogelenzang 7

Aan de overkant zien we een zo goed als nieuw grijs drielaags woongebouw. Hier stond toen we de vorige keer hier liepen de school voor speciaal onderwijs De Burcht. Die is in 2013 moeten wijken voor de nieuwbouw van 23 huurappartementen, vier groepswoningen voor dementerende ouderen en een steunpunt dat toen in opdracht van Wonen Breburg gebouwd is. Ook hierover laat het bouwarchief niets los. Het heeft de volgende 28 adressen: Don Sartostr 66-01 tm 66-04 en Vogelenzang 7-01 tm 7-24.

Met dit gebouw gaan we linksaf de Vogelenzang in.

Daar zien we aan de overkant achter veel groen een woning, nr. 4.

Het bouwarchief geeft er geen informatie over. De BAGviewer geeft als bouwjaar 1960 aan.

Vogelenzang 2

Op nr. 2 zien we een in 1958 gebouwde woning met drie bedrijfsruimten. Het ontwerp is van Architectenbureau H. Tibosch en W. v.d. Heijden uit Berlicum. Aan het raam rechts beneden is wat veranderd.

Oude Hilvarenbeekseweg 17

Dan staat er in de buurt van dit huis nog een vrijstaande woning. Deze heeft zijn adres aan de **Oude Hilvarenbeekseweg** en wel nr. 17. Het bouwjaar is 1993. Ook hierover zwijgt het bouwarchief.

Oude Hilvarenbeekseweg 15 An

Ook over de school op **nr. 15** wordt gezwezen. Hier is de basisschool Don Sarto gevestigd sinds 1954. Waarschijnlijk heeft deze school dezelfde opdrachtgever en architect gehad als de Burcht: het kerkbestuur van de Pius X-parochie en architect Hurks. Vooral het gebouw met de brede betonnen daklijst en de langgerekte betonnen luifel boven de begane grond ramen bekoort ons vanwege zijn bijzondere wederopbouwarchitectuur. Het verdient een plaats op onze **HI**lijst. Ik lees na afloop van onze wandeling in het 'Stoarapport van de Gemeente Tilburg, architectuur en stedenbouw 1940-1970' dat in ieder geval dit deel van de school dateert van 1955 en is ontworpen door J.A.C. Huysmans.

Don Sartostr 2.40-Oude Hilverweg 7

We passeren het zwarte woongebouw op nrs. 1, 3, 5 en 7 waarvan we zojuist de andere kant zagen en steken over en gaan de Broekhovenseweg in.

Broekhovenseweg 371-375

Daar zien we op de hoek met het Pater van den Elsenplein een gloednieuw woongebouw met 15 adressen: nr. 371, 373 en 373-01tm 373-12 en 375. Ook weer een zwart en omvangrijk gebouw is onze eerste reactie.

Dan gaat de straat alsof er naast niets gebeurd is gewoon weer verder in twee lagen met rode baksteen. Nr. 369 dateert van rond de vorige eeuwwisseling. De oudste informatie die we ervan in het bouwarchief aantreffen is van 1926 toen de fabrieksarbeider Joh. Nouwens zijn eenlaagse woning – zesruits venster/ voordeur/zesruitsvenster- liet verbouwen tot winkelhuis. Het linker raam werd vergroot tot etalage. In 1945 krijgt het zadeldak een dakkapel van vier gekoppelde vierruits ramen. De eigenaar is dan slager Pijnenburg. In datzelfde jaar wordt het twee meter brede pad rechts van het huis overkapt. In 2004 is deze poort bij de woning getrokken en vervangen door een raam.

Broekhovenseweg 367

Nr. 367 en 365 hebben een gezamenlijke geschiedenis. In 1939 wordt op nr. 367 dit hoge woonhuis met steile kap gebouwd, in opdracht van G. Hermans. Ook de eenlaagse gevel van het naastgelegen woonhuis nr. 365 wordt dan door Hermans opgetrokken. Het ontwerp van het nieuwe woonhuis en de nieuwe gevel is van architect P. Tooten uit Hivarenbeek. Het ontwerp van dit nieuwe huis toont veel verwantschap met de architectuur van huizen die Jos. Bedaux in diezelfde tijd in en rond Tilburg bouwde. In 1984 zijn de ramen van nr. 367 kaal gemaakt.

Nr. 365 dateert nog van voor 1905.

Ook bij nr. 363 is dat het geval. In 1922 verbouwt fabrieksarbeider C.F. Leijten dit eenlaags huisje met mansardekap tot winkelhuis: het zesruitsraam wordt dan vergroot tot etalageraam en de gevel wordt opgetrokken tot twee lagen met een lage punt in het midden.

Broekhovenseweg 299-355

De nummers 361, 359 en 355 zijn alle drie tegelijk gebouwd, waarschijnlijk voor 1900. Het waren oorspronkelijk vier woningen. Nr. 57 is bij nr. 59 ingetrokken. Op het achtererf van 361 werd in 1921 door Ant. Otten een sigarenfabriekje gebouwd. Later kwam daar nog een drogerij en magazijn bij. De voorgevels van 361 en 359 zien er nog grotendeels oorspronkelijk uit.

Nr. 355 was oorspronkelijk dus ook eenlaags met één deur en raam, maar dit huis had rechts een pad van twee meter dat in 1971, toen de gevel ook werd opgetrokken, overkapt werd.

Dan gaan we ineens snel met de nummering, van 355 naar 303. Er lijkt geen reden aanwezig om deze sprong te rechtvaardigen.

Nr. 303, 301 en 299 zijn drie woningen die door één architect ontworpen zijn. Ook zijn ze tegelijk gebouwd, in 1934, maar door verschillende opdrachtgevers.

Nr. 303 door beambte N.A. v.d. Sande, nr. 301 door beambte C. v.d. Bosch en nr. 299 door textielarbeider J. De Kort. Ik kan de naam niet helemaal goed lezen maar denk dat er de naam van Jos. Jongen staat. Mooie huizen. Nr. 303 heeft nog de originele raamindeling.

Broekhovenseweg 291-297

We steken de Hoveniersstraat over. Op nr. 297 tm 275 treffen we daar een bouwplan aan voor twaalf eengezinswoningen gebouwd in 1934 in opdracht van landbouwer A. Paulusse, een ontwerp van Ingenieurs en Architectenbureau Ouborg en van der Weegen. Verzorgde architectuur. Bij de nummers 293 en 291 lijken de raamindelingen nog de originele te zijn. De dakkapel van 289 dateert van rond 2010 en die van 277 van 2016.

En dan, tot slot, zien we op nr. 273 tm 257 nog negen van de tien woningen gebouwd in 1932 in opdracht van slager A. v.d. Pas. De tiende woning kwam aan de overkant op nr. 253, waar later een winkel is gekomen. De architectuur van de tien woningen kwam van de hand van S. Konings. Op nr. 259 zien we nog de originele gevel.

We hebben ronde 12 volbracht. Een interessante ronde met o.a. veel naoorlogse sociale woningbouw.

GB 20-09-20